

ДІГТЯР Г.О.

ГОЛОДОМОР 1932-1933 рр.: СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦІВ

Багато трагедій пережив український народ, але страшнішого лиха, ніж голод 30-х років, історія України не знає. За твердженнями одних істориків, від голоду 1932-1933 рр. загинуло не менш, як десять мільйонів наших співвітчизників, інші дослідники називають цифру 5-6 млн. чоловік [1, с.362-412; 2, с.15].

Через роки замовчування голодомору в Україні, найменування трагедії *“продовольчими утрудненнями”* колектив істориків Інституту історії Національної академії наук України на основі вивчення документальних свідчень прийшов до висновку, що *“трагедія голоду 1932-1933 років в УСРР - найстрахітливіша сторінка в історії українського народу, жахливий наслідок тогочасної політики тоталітарного режиму Радянського Союзу. Історики та політологи, особливо зарубіжні, кваліфікують голод 1932-1933 років в Україні як штучний, тобто рукотворний. Така оцінка є публіцистичною, але слушною, позаяк вказує на відсутність істотних природних причин голоду, наголошує на тому, що це була свідомо терористична акція, цинічно виконана сталінським політичним режимом в Україні”* [3, с.5]. І наступний крок суспільної думки привів до того, що парламент України в листопаді 2006 р. вже надавав не публіцистичну, а правову оцінку і прийняв закон про визнання Голодомору 1932-1933 рр. геноцидом українського народу.

Геноцид - повне або часткове знищення окремих груп населення за расовими, національними, релігійними мотивами, навмисне створення життєвих умов, розрахованих на знищення названих груп [4, с.64].

Аналіз опублікованих протягом 1929-1933 рр. постанов ЦК КП(б)У, ВКП(б), Раднаркому УСРР та СРСР (близько 30) засвідчує факти свідомого створення таких умов життя для сільського населення, де дві третини становили етнічні українці, що призвели до їх відвертого фізичного винищення. Заборонялася будь-яка торгівля в сільській місцевості, призупинялося продовольче забезпечення сіл; за будь-яке використання хліба на трудодні в колгоспах та районах, що не виконали хлібозаготівельних планів, запроваджувалася система

масового вилучення насіннєвих фондів та *“незаконно розданого”* хліба колгоспникам; вводилися *“натуральні штрафи”*, *“тверді завдання”*, одноразове оподаткування індивідуальних господарств та інші товарні репресії, спрямовані проти колгоспників та колгоспів [1, с.228-362].

Навесні 1932 р. у 44 районах УСРР почався масовий голод з численними смертельними випадками, фактами людожерства.

Те, що відбувалося в Україні у 1933 р., не знайшло жодного відображення в документах офіційних установ. Причина в тому, що Сталін наказав ставитися до голодомору, як до неіснуючого явища. Навіть у стенографічних звітах пленумів ЦК КП(б)У і протоколах політбюро ЦК КП(б)У цього періоду слово *“голод”* не згадується.

В архівах не знайдено документації надзвичайної хлібозаготівельної комісії. Бо її й не було. Молотов, а іноді Каганович, здійснюючи інспекційні поїздки по Україні, давали усні вказівки, а всі письмові постанови щодо *“посилення”* хлібозаготівель, які вони вважали за необхідне прийняти, йшли під грифом республіканських органів за підписами генерального секретаря ЦК КП(б)У Є.В.Костра, голови Раднаркому УСРР В.Я.Чубаря та ін. Навіть у протоколах засідань політбюро ЦК КП(б)У, які тривали годинами, зафіксовано тільки присутність цих сталінських емісарів.

Але в архівах України і Російської Федерації зберігається багато документів, які дають уяву про події тих страшних часів [5; 6].

Є ще одне джерело інформації про голодомор тридцятих років. Це - свідчення очевидців. В переважній більшості українських родин пам'ять про Голодомор передається із покоління в покоління і ніякі засоби масової інформації, замовчування на державному рівні інформації про голод не змогли стерти інформацію про цей жахливий злочин.

Голодомор 1932-1933 рр. не оминув жодного куточка України і скрізь залишив сліди болю та смерті. Їх знаходимо і на Сумщині - у пам'яті та серцях тих, хто став свідками страшних незабутніх подій.

Згадує Марфа Петрівна Мудра, 1918 року народження, жителька села Курган: *“Такого не забудеш ніколи. Голод був скрізь і повсюди. І в нашому селі також. Я жила на Полянні (назва частини села), а там були погані городи, тож великих запасів овочів не мали. Тому їли все, лише б шлунок був повен. Варили черепах, вловлених в річці, щавель, кору дерев. Мати пила лише сіль з водою, аби нам лишилося найкраще.*

Багато вживали сирій їжі. У мене була сестра, яка весь час десь щось та дістане, найчастіше це був стакан борошна або пшеничної дерті. Цю суміш сипали у гарячу воду, колотили і їли. Під час голоду почували себе дуже погано, життя було нестерпне, дуже важке, майже вся сім'я хворіла на малярію, пухли з голоду, весь час болів живіт: і коли їли (яка то була їжа), і коли голодували. Ніхто не допомагав, кожен думав, аби самому вижити.

У колгоспі за роботу не платили і їсти не давали. Виняток становили лише ті люди, які косили хліб та в'язали коноплі, таким давали по дві галушки, деяким - по одній.

Влітку від голоду помер мій брат Ілля. Йому було лише 13 років. Навесні помер мій дід Андрій.

У ліс не пускали, не можна було збирати ягоди, не давали рубати дерева, збирати хмиз та колючки. Наша сім'я весь час мерзла. У хаті було дуже холодно. Топили висушеним коров'ячим послідом, який заготовляв батько. У нас у сім'ї було 9 чоловік, з них шестеро дітей. Дуже часто ми їли те, що назбирали до початку голодомору: сушені гриби, сушені груші-кислички. Жили дуже бідно”.

А ось спогади жительки села Олександрівка Лебединського району Онисії Єгорівни Котляр:

“Було нас у сім'ї четверо дітей. Найменшеньку Пашу віддали до дитячого будинку, щоб вона не померла з голоду. Було їй 3 роки. У колгоспі працювали зранку до вечора: гребли колоски, виминали зерно, їсти давали по одній ложці патоки. Крали з безтарки буряки, коли перевозили (викидали по дорозі), а тоді позбираємо - і додому. Варили їсти самі, бо мати була хвора”.

Жителька Лебедина Мілана Антонівна Звоновська, 1923 року народження, згадує:

“Я часто чула від мами слово “голодомор”, бо він теж не обминув нашу сім'ю. Сім'я була невелика: я, мати, батько, батькова сестра та її малий син. Пам'ятаю, як прибув уповноважений і довго говорив, що треба віддавати все до зернини: горох, квасолу, просо, гречку, бо люди, які працюють на заводах, фабриках у містах, не повинні голодувати. А тітка запитала: “А що ми і наші діти будемо їсти? Хіба роззявити рота і чекати, поки муха залетить”. Я це запам'ятала, бо сміялася, уявивши, як тітка буде муху їсти.

Мені було 10 років. Мій двоюрідний брат ходив у дитячий садок. І ось одного разу він не повернувся звідти. Тітки теж

дома не було. Батьки чекали день, другий, а потім почали шукати. На околиці села Червлене, в якому ми тоді проживали, була пуста хата, в якій ніхто давно не жив. Батькову увагу привернув дим, який стовбурчався із димаря цієї хати. Відкривши двері, побачили жахливу картину. На долівці сиділа вся в крові тітка і їла м'ясо своєї дитини. Ми довго мовчали. А потім батько порушив тишу.

- Як ти заманила його? Ти-ти...

Сльози. Нестямний крик.

- Він був голодний, - мовила тітка - Я йому сказала, що тут дітей пригощають м'ясом. І він пішов зі мною.

Обличчя тітки і зараз згадую з жахом”.

Дуже боляче чути розповіді про події голодомору. Люди, які пережили ці страхоття, не можуть спокійно, без сліз розповідати. Але ми повинні зберегти, донести до наступних поколінь усю правду про ті часи. Правда про голод потрібна не лише тим, хто пережив його, а й молодому поколінню.

1. Кульчицький С.В. Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. - К., 2008.

2. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. - К., 1993.

3. Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки. - К., 2003.

4. Сербин Р. Осмислення Голодомору у світлі конвенції ООН про геноцид / Український історик. - 2008. - №3-4. - С.62-73.

5. Матяш І. Російський погляд на проблему голодомору в Україні: джерела та інтерпретація // Український історик. - 2008. - №3-4. - С.91-109.

6. Пиріг Р. Джерела з історії голодомору 1932-1933 років в Україні: археографічний сегмент // Український історик. - 2008. - №3-4. - С.110-121.